

HAYRUNİSA TOPÇU (2025) ANLATIBİLİM UYGULAMALARI I: ANLATICI / ANLATI DÜZEYİ / ODAKLANMA / ZAMAN / MEKÂN / ŞİİR. KONYA: ÇİZGİ KİTABEVİ YAYINLARI, 286 SF., ISBN: 978-625-396-590-7.

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK*

Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir isimli bu kitap, 2025 yılında, Çizgi Kitabevi Yayınları arasında basılmıştır. Çalışma, “Sunuş” yazısından anlaşıldığı kadarıyla Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında verilen doktora derslerinden esinlenerek yazılmış ortak bir kitaptır. Kitapta editör Doç. Dr. Hayrunisa Topçu’nun yazısı dışında, dokuz metin daha bulunmaktadır.

Anlatıbilim üzerine çalışan iki araştırmacı Doç. Dr. Hayrunisa Topçu (Hacettepe Üniversitesi) ve Doç. Dr. Bahar Dervişcemaloğlu (Ege Üniversitesi) dışında şu yazarlar kitaba katkı sunmuşlardır: Sümeyye Samat Beyaztaş, Zeynep Durak, Tefik Ergun, Ege Ertuğrul ve Sena Merve Köhnetarfun. *Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir* kitabındaki yazılar alanın uzmanlarına ve meraklılarına hitap etmekte olup özellikle roman ve şiir türü üzerinde yoğunlaşmıştır. Yazılar, bilimsel bir dil ve akademik bir tutum ile kaleme alınmış özenli ve titiz bir çalışmadır. 286 sayfadan oluşmaktadır.

Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir sırasıyla “Sunuş”, “Giriş: Anlatıbilimin Dünü, Bugünü ve Yarını”, “I. Bölüm: Yapısalcı Anlatıbilim Uygulamaları”, “II. Bölüm: Yapısalcılık Sonrası Anlatıbilim Yaklaşımları”, bölümlerinden oluşmaktadır:

“Sunuş” yazısı, editör Hayrunisa Topçu tarafından kaleme alınmıştır. 2020 yılından beri Hacettepe Üniversitesi’nde verilen doktora dersleri, kitabın oluşumunda ana etkenlerden birisi olmuştur. Bir diğer etken ise anlatıbilim üzerine Türkiye’de yapılan çalışmaların yetersiz oluşudur. Yazar bu alanda çalışan birisi ve bu boşluğun farkında olarak, kitabın ismini önceden *Anlatıbilim Uygulamaları* olarak plânlamışken sonrasında *Anlatıbilim Uygulamaları I* olarak değiştirmiştir. Bunun ana nedeni de bu alanda çalışılmaya devam isteği ve Türk eleştiri tarihindeki boşlukları doldurma gayretinde aranmalıdır.

“Giriş: Anlatıbilimin Dünü, Bugünü ve Yarını” başlığını taşımakta olup Doç. Dr. Bahar Dervişcemaloğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bahar Dervişcemaloğlu, Türkiye’de anlatıbilim üzerine çalışan nadir iyi araştırmacılardan birisidir. Kendisinin *Anlatıbilim* (2015) adıyla Manfred Jahn’dan

* sdilek@hacettepe.edu.tr. Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Sözlük Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi. ORCID ID: 0000-0002-9366-8194
Gönderim tarihi: 18 Aralık Kabul tarihi: 13 Ocak

yapığı bir çeviri kitabı ile *Çözölemeyen Bulmaca: Anlatıcı Üzerine Tartışmalar* (2014) ile *Anlatıbilime Giriş* (2014) isimli iki telif eseri bulunmaktadır. Kitaptaki yazıda, anlatıbilimin tanımı ve anlatı kavramı üzerine açıklamalar yapıldıktan sonra anlatıbilimin dünyadaki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca yazıya bu disiplinin geleceği üzerinde görüşler de eklenmiştir. Bu tarihsel ve kuramsal çerçeve anlatılırken David Herman, Monika Fludernik, Susan Lanser, Peter Hühn, Jan Christoph Meister, John Pier, Wolf Schmid, Gerald Prince, Ansgar Nünning ve Gérard Genette gibi pek çok anlatıbilim kuramcısının görüşlerine yer verilmektedir. Ayrıca ülkemizde de bu alanda yapılmış, telif kitaplar, çeviri eserler ve lisansüstü çalışmalar da metne eklenmiştir.

Kitapta kuramsal alt yapıyı veren Giriş’ten sonra metin analizlerinin bulunduğu iki bölüm daha yer almaktadır. Ardarda gelen “Yapısalcı Anlatıbilim Uygulamaları” ve “Yapısalcılık Sonrası Anlatıbilim Yaklaşımları” bölümleri, anlatıbilim konusunda kronoloji takip edilerek kurgulanmıştır. Bu bölümdeki yazılar için kuramsal anlamda bir uygulama yapılmıştır ve metin analizi gerçekleştirilmiştir denilebilir. Ayrıca bu bölümde bulunan her yazıda, Türk edebiyatından bir metin seçilmiş ve bu metinlerin anlatıbilim kuramları, kuramcıların anlayışları, kavramları açısından ... tahlili yapılmıştır.

“Yapısalcı Anlatıbilim Uygulamaları” başlığını taşıyan I. bölümde dört yazı bulunmaktadır: “*İntibah*’ın Yapısalcı Yöntemle Analizi” başlıklı yazı, Ege Ertuğrul ve Sena Merve Köhnetarfun; “Anlatı Düzeyi ve Anlatıcı Kavramlarının *Tırpan*’daki Yansımaları” başlıklı ikinci yazı, Sena Merve Köhnetarfun; “Bakış Açısı / Perspektif / Odaklanma: Ayfer Tunç’un *Suzan DeFTER* Adlı Anlatısı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı üçüncü yazı, Ege Ertuğrul ve “Gérard Genette’in Zaman Kavramı Işığında *Kıralık Konak*’ı Okumak” başlıklı dördüncü yazı da Tefik Ergun tarafından kaleme alınmıştır.

Ege Ertuğrul ve Sena Merve Köhnetarfun’un ortak olarak kaleme aldıkları “*İntibah*’ın Yapısalcı Yöntemle Analizi” başlıklı yazıda, Gérard Genette’in *Anlatının Söylemi* adlı eserinde dile getirilen “düzen”, “süre”, “sıklık”, “kip” ve “ses” kavramları açısından bir çözümleme yapılmıştır. Yukarıda sözü edilen her bir kavram yazıda derinleştirilirken Namık Kemal’in *İntibah* romanı örnekleminden yararlanılmıştır. Öte yandan romandaki karakter ve mekân kavramları hakkında kuramsal çalışma olarak J. Harvey’in *Karakter ve Roman* ile Mehmet Tekin’in *Roman Sanatı I Roman Unsurları* kaynaklarına başvurulmuştur.

“Anlatı Düzeyi ve Anlatıcı Kavramlarının *Tırpan*’daki Yansımaları” başlıklı ikinci yazı, Sena Merve Köhnetarfun tarafından kaleme alınmıştır. Yazıda, roman incelemesine geçmeden önce kısaca anlatıcı kavramının tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Sonrasında *Tırpan*’da (1970) anlatıcı kavramı ve anlatı düzeyi tartışmaya açılmıştır. Roman, toplumcu gerçekçi anlayışla klasik kurguda kaleme alınmış olup edebiyatımızda özellikle dış anlatıcı kavramının örneklemine yapılmış açısından tipik nitelikler taşımaktadır.

“Bakış Açısı / Perspektif / Odaklanma: Ayfer Tunç’un *Suzan DeFTER* Adlı Anlatısı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı üçüncü yazıyı Ege Ertuğrul kaleme almıştır. Metinde anlatıyı oluşturan unsurlarından bakış açısı, perspektif ve odaklanma üzerinde durulmaktadır. Bu kavramlar terim karşılığı olarak en genel biçimde Genette’in deyiimiyle “Kim görüyor?” sorusuna cevap aramakta olup Ege Ertuğrul da Ayfer Tunç’un *Suzan DeFTER* metnini bu açıdan irdelemektedir. Eser tahlilin geçilmeden önce bu kavramlar, Gérard Genette ve kendisinden sonra gelen diğer yapısalcı kuramcılar açısından değerlendirilmiş sonrasında bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalar yorumlanmıştır. Metin çözümlemesi aşamasında modernist bir metin olan *Suzan DeFTER*’de içe dönük bakış açısı, özellikle iç odaklanma ve ayrıca detaylı olarak odaklanma çeşitleri açısından uygulama gerçekleştirilmiştir.

“Gérard Genette’in Zaman Kavramı Işığında *Kıralık Konak*’ı Okumak” başlıklı metin Tefik Ergun tarafından kaleme alınmıştır. Gérard Genette’in *Anlatının Söylemi* adlı çalışması, özellikle anlatıcı ve zaman kavramları üzerinde değerlendirmeleri ön plâna çıkartmaktadır. Tefik Ergun, çok yönlü ve farklı disiplinler açısından değerlendirilebilecek bir konu olan zaman kavramını, bu kez Gérard Genette’in bakış açısından ele alarak Türk edebiyatındaki bir metne uygulamaktadır. Zaman kavramı, “düzen”, “süre”, “sıklık” şeklinde üç ana kategoriye ayrılmış olup *Kıralık Konak*’ta bu terimlerin zamansal karşılıkları aranmıştır.

Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir isimli bu kitabın ikinci bölümü “Yapısalcılık Sonrası Anlatıbilim Yaklaşımları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde de dört yazı bulunmaktadır: “Güvenilmez Anlatıcı: Yabancılaşma ve Delilik Bağlamında *Kambur Romanı*” başlıklı yazı, Sümeyye Samat Beyaztaş; “Anlatının Mekânsal Biçimi: *Sevgili Arsız Ölüm*” başlıklı ikinci yazı, Hayrunisa Topçu; “Şiir ve Anlatıbilim İlişkisi Üzerine” başlıklı üçüncü yazı, Zeynep Durak ve “Turgut Uyar’ın Ses’lerinden *Ölü Yıkayıcılar Şiirini* Anlatıbilimsel Bağlamda Okumak” başlıklı dördüncü yazı Zeynep Durak tarafından kaleme alınmıştır.

Yapısalcılık sonrası anlatıbilim incelemelerinin ilk yazısı “Güvenilmez Anlatıcı: Yabancılaşma ve Delilik Bağlamında *Kambur Romanı*” başlıklı metin ile Sümeyye Samat Beyaztaş’a aittir. Yazının giriş kısmında “anlatıcı” ve “güvenilmezlik” kavramları üzerine kuramsal bilgiler verilmiştir. Bu kavramların sadece edebiyat metinleri ile sınırlı olmadığı, anlatı kavramı içerisinde değerlendirilebilecek tüm türlere (örneğin sinema gibi) uygulanabileceği dile getirilirken güvenilmezlik meselesi retorik ve bilişsel yaklaşımlarla da ele alınmaktadır. Yazıda kuramsal bilgiler verildikten sonra Şule Gürbüz’ün *Kambur* romanı değerlendirmeye alınırken bir sınırlama yapılmış, güvenilmez anlatıcı “delilik” ve “ötekilik” bağlamında sınırlandırılarak tahlil edilmiştir.

“Anlatının Mekânsal Biçimi: *Sevgili Arsız Ölüm*” başlıklı ikinci yazı kitabın editörü Hayrunisa Topçu tarafından kaleme alınmıştır. Gérard Genette’in *Anlatının Söylemi* adlı çalışması başta olmak üzere yapısalcı anlayış, genellikle anlatı ve zaman kavramları üzerine yoğunlaşırlarken, anlatıda mekân ve karakter kavramlarını ikincil plâna atmaktadırlar. 1990 sonrası anlatıbilim yaklaşımlarında mekân ve karakter kavramları da anlatıda diğer unsurlar kadar değer kazanmaktadır. Yazıda bu meseleler Joseph Frank’tan başlayarak kuramsal açıdan detaylandırılmış olup, yazının giriş kısmında yer almaktadır. Sonrasında örneklem için Türk edebiyatında postmodern bir metin olan Latife Tekin’in romanı *Sevgili Arsız Ölüm* seçilmiştir.

“Şiir ve Anlatıbilim İlişkisi Üzerine” başlıklı üçüncü yazı Zeynep Durak’a aittir. Kitapta, şiir ve anlatı kavramları üzerine yazılmış ilk metin de budur. Yazı, kuramsal bir değerlendirmeyi ele alan bir çalışmadır. Edebiyat incelemelerinde anlatı kavramı ele alındığında ilk dikkati çeken değerlendirmelerin genellikle bu alanın roman ve diğer düzyazı türlerinde yaygın olarak yapılması şeklindedir. Yazı bu konudaki ön yargıları kırmakta olup şiir ve anlatı açısından kavramsal ve kuramsal bilgileri içermektedir.

“Turgut Uyar’ın Ses’lerinden *Ölü Yıkayıcılar Şiirini* Anlatıbilimsel Bağlamda Okumak” başlıklı dördüncü yazıda Zeynep Durak, bir önceki yazıda tartıştığı şiir ve anlatı kavramının bir uygulamasını gerçekleştirmektedir. Bu kez başlangıçta Türk edebiyatında şiir ve anlatı üzerine bir giriş yapıldıktan sonra Turgut Uyar’ın şiiri tahlil edilmiştir. *Ölü Yıkayıcılar* şiiri anlatıbilim açısından değerlendirmeye alındığında “ses/bilinç”, “olaylar düzeyi/sunum düzeyi”, “odaklanma”, “parçalılık”, “sıralılık”, “zaman” ve “mekân” gibi kavramlar açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Bu yönüyle yazı, şiir tahlillerinde uygulanacak olan yöntemlerde yeni bir anlayışa vurgu yapmaktadır.

Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir isimli bu çalışma, derin okuma yapmak isteyen okurlar için örnek bir kitap niteliğindedir. Düz ve sığ okumaları aşmak isteyen, metni kavramak için kuram, yöntem ve uygulama örnekleri arayan ve aynı zamanda anlatıbilimi öğrenmek isteyen okur için tipik bir metin olma niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

TOPÇU, Hayrunisa (2025), *Anlatıbilim Uygulamaları I: Anlatıcı / Anlatı Düzeyi / Odaklanma / Zaman / Mekân / Şiir*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları,